

שולמית הראבן להגיע לשפת יוטה

שולמית גינגולד-גלבוע

יש לזכור שמשנה ביסודו אריסטוקראט. אין לשכוח את מוצאו. הוא אריסטוקראט שמשתדל לחזור אל אחיו ולסייע להם. למעשה גדל כמצרי, וירא כי אין איש ויך את המצרי — וירא כי אין הוא עוד איש. אדם צריך להחליט אם הוא יהודי או מצרי. ויך את המצרי — בתוכו ואחר כך יצא אל אחיו וראה בסבלותם. זו היתה החלטה מודעת. חיפוש זהות. במדבר הוא כבר טבע. אכן לא ראה את הנשים הסובלות. גם יתרו טען שהוא זקוק לאנשים שיסייעוהו. אנשיו, הפמליה סביבו, זו פמליה מקובלת. ישנו אדם אחד שהוא כשילטון. עושה נסים בלי חשק גדול, לא רוצה לעסוק בהם והעם כופה עליו. הוא כאסיר שלהם. תלות של מנהיגות הנדרשת לעשות נסים. העם לוחץ. ומה קורה למעשה? אנשים נהרגים בעת יציאת המים מהסלע ואחרי כן, בלילה, יורד גשם וכל הבורות מתמלאים. את רואה, איני יוצאת כנגד קיומו של נס. יש נסים, משה מודע לכך, גם עושה חלק מהם, אבל מה מקומו של הנס? בכל פרשת יציאת מצרים הוא אינו נחוץ. ונעשה — רק מתוך לחצו של העם. הגשם שירד בלילה הוא נס נסתר, אבל לאנשים לא היתה סבלנות לחכות לנס נסתר או אפילו להיווכח בקיומו. הם רצו בפועל. מיד. נס גשמי.

את הנס האמיתי של היציאה לא ראו. אין זה נס לגביהם, כי הם חיים אותו יום יום. הם צריכים לראות נסים אחרים, להוציא מים מסלע. לקרוע את הים. דברים שלא ראתה או כן ראתה שפחה על הים. זה מיותר לגמרי, כי הדברים מתנהלים. יש תוכנית-אב.

■ של מי? בריחה למיסטיקה?

איני מגדירה זאת. ישנה נוכחות, היא מודגשת בסוף הספר. אין להימנע ממנה. אשחר חושב שזו אשה, או האדמה, איזו נוכחות קוראת לו, תוכנית-אב של יצירה. קרה וקורה כאן משהו. באחד מבקוריו במצרים, בה יש לנו ידידים קרובים, דיברנו על אופן היווצרותו של האופי המצרי החביב, הפייסן. אחד הנוכחים הסביר זאת בכורח להתחלק במים. חייבים להתחלק במעט שיש, כי מסביב רק מדבר ואותו אי-אפשר לעבור. ברגע שאמר זאת חשבתי לעצמי — אנחנו עברנו. אנחנו עברנו את המדבר ולגביהם הוא גבול שלא ניתן לעבור.

■ אבל מי העוברים? אם על פי המקרא העבדים נותרו במדבר ולא ראו עלה דור של בני-חורין. הרי על-פי הסיפור העולים פחות מן העבדים. דור של נעשה ונשמע. צייתנים. נעלמו השיזפון והפראיות של הנידחים. טרף טבעי לסוג המנהיגות ששלט בהם.

עוד מוקדם לדעת. הדור החדש הוא טאבולה רסה.

■ ומדוע לקרוא לכניסתם כניסה לארץ המובטחת? (בהתאם לציטונות זו היכנסות למדבר נוסף, אחר).

זו בוודאי כניסה למדבר מסוג אחר, אך זה מדבר עם אפשרויות. כאן הכול תלוי בכך. יש אפשרויות. אתה יכול גם להפסיק לציית. הכול פתוח. הם מציינים כי הם אחרי הטראומה של ההרג אחרי מעשה העגל. ההסבר הוא מקראי ומדרשי גם יחד. אם ניקח דוגמא מארץ אחרת, ספרד למשל, קשה מאוד להמריד שם את העם לאיזו שהיא מחאה לאחר מלחמת האזרחים. הגיוני בעיני שלאחר פרשת העגל כפו עליהם הר כגיגית ומכאן ואילך ישתרר שקט.

המדבר הוא מדבר שישנו בכל אדם, והעבדות, עבדות שישנה בכל אדם, ההבדל הוא ששם אין הם עבדים של אחרים. הם נכנסו לארץ בצורה מסודרת. הציות שלהם לחוק אינו עבדות. החוק הוא טוב.

■ לי הדברים נראים כאילו. גם אשחר חזר להיות חלק מן העדר.

הם לא כל כך נחמדים כפי שנדמה לך. דינה מספרת סיפורים נוראים. אין היא יודעת מי אביה, היא מנודה. זקן, בן משפחה, משכיב אותה מגיל צעיר. אנשים אינם משתנים. אך דור שנוגד במדבר ולא ראה שום דבר אחר יש בו תמימות. דור התחלתי. ראשוני. עם טוב. מצייט. אין למה להתמרד. נכון, גם אשחר חזר, אך לא

פני איפוק ועמידה-על-המשמר המעוטרים בשיער ארוך וחיוך חם. מעורבות פוליטית, שהרגישות והאכפתיות הן סיבותיה. שלושה קבצי סיפורים. שלושה ספרי שירה. קובץ מסות אחד. רומאן אחד — ונובלה על יציאת מצרים שיצאה לאור ב-83.

■ "שונא הנסים" הוא ספר תשיעי. קדמו לו שירים, סיפורים, רומאן, מסות, מאמרים פוליטיים, מחזות וסיפורים מתורגמים — איך מספיקים?

זו טעות אופטית. רוב הזמן איני עוסקת בכתיבה. ובכלל, אבקש להימנע משאלות אישיות.

■ ספר שיריך האחרון הופיע ב-69 (איני מתייחסת לקובץ השירים לילדים), עודך כותבת שירה?

לא. לפעמים אני כותבת מספר שורות שיריות, אך אחר כך אני מפרקת אותן ומשתמשת בהן כחומר לפרוזה. שירים כשירים כבר איני כותבת.

■ הפנייה למסה או לכתיבת מאמרים היא צורך השעה או צורך פנימי, נטייה אישית?

קשה להבדיל. ספרות מגיעה לפחות אנשים ואינה מידית באותה צורה בה מאמר או מסה מדיים. לי חשוב להציג עמדה מסוימת וחשוב לי שתגיע למספר רב יותר של אנשים. למעשה, לכתיבה מעין זו אני מתייחסת כאל שירות מילואים. אני מרגישה חיוב מצפוני מסוים. אך כשברצוני לכתוב כתיבה ספרותית עלי להימנע מפובליציסטיקה לפחות שלושה ארבעה חודשים, על מנת שלא תפריע.

■ "שונא הנסים" כסיפור אלגורי, המושגת על אירוע מקראי, מועד לסכנות מרובות מעצם הקונטאציות שפל קורא כבול בהן —

אני מסכימה שהיו סכנות. רבות. זו כתיבה בסיכון גבוה. אך אין זה סיפור אלגורי. אני נדהמת כל פעם מחדש כשמכנים אותו כך. זהו סיפור מעוגן בספרות המדרשים. נושא יציאת מצרים הציג לי כבר שנים רבות, כי הוא כתוב "מצד ההנהלה". אין במקרא דמויות של אנשים שיצאו בפועל ממצרים פרט לכודדים כקורח, וגם אז רק בהקשר להנהלה. באיוושה צורה אדם שואל את עצמו, ריכונו של עולם, היו שם אנשים. אנשים יצאו ממצרים. לא רק ההנהלה. אותי עניין הצד האנושי. הרי לא אני המצאתי את הו'אנר, לצערי. ספרו של לאגרוויסט על פרשת צליבת ישו נראה לי כספר הטוב ביותר שנכתב אי פעם. השלכות מודרניות אפשר תמיד למצוא, פה ושם, ולמעשה כך נגרם הנזק: אנשים המכירים את דעותי הפוליטיות חושבים, אולי גם כאן טמון נשק פוליטי — ומתחילים לחפש. למעשה זו ספרות נטו. מי שרוצה למצוא, ימצא מה שהוא רוצה. היו שאפילו מצאו צידוק להתנחלויות. היו שטענו שיהושע הוא אורי דן. ואם ליהושע יש פני ירח הרי בספרות המדרשים משה הוא שמש ויהושע ירח. כשאנשים נעולים על פוליטיקה הם רואים מה שעיניהם רואות, אבל זה בפירוש לא הספר. בפירוש לא הוא. אני ממש מוחה נגד המלה אלגוריה, זהו אחד הדברים המעצבים אותי מאז יצא הספר. הרבה אנשים איבדו את הכושר לקרוא ספר בפני עצמו, הם קוראים מתוך 'הלנו אתה או לצרינו' וזה חבל.

■ דוגמא לאלגוריה — בני ישראל ממתינים שעות ארוכות, ברחוב, בשמש, שיבואו מצרים ויקחו לעבודה, והמצרים נוטלים מהם כפי צורכם. מי שראה את המתנת הערבים בפינות רחובות מסוימים, שיבואו ויטלו מהם לעבודה, לפי הצורך — אינו יכול שלא לראות את ההקבלה.

במצרים אכן היתה חברת עבדים. וברור שקודם כל זו חברת עבדים. זה תיאורם. אבל לפי הספרות המדרשית אין הם עבדים אלא שכיריים. הספרות המדרשית מפרשת את "ויענום": עשו אותם עניים. לא שילמו את שכרם. לכן כך הם מתוארים. אם נוצרת הקבלה — היא לא היתה ככוונת הטקסט.

■ ואיך תסביר את דמות המנהיג, משה, ללא מאור פנים, אינו יכול לשאת מגע אדם. רגזותו אמנם מעוגנת במדרשים ואף אצל הרמב"ם, אך אבי הנביאים, שאינו רואה את הנשים הסובלות ותינוקותיהן המתים? משה, שיהושע אומר עליו "הצדק אינו מעניינינו"!

